

Clopoțele din Gura Râului, județul Sibiu – ce ne comunică ele?

Maria ȘPAN*

Abstract

The Bells in Gura Râului, Sibiu County – What Do They Communicate?

Science has proven that, since intrauterine life, the human being perceives and recognizes sounds. The bell, one of the oldest musical instruments of humanity is heard in the life of each of us, communicating something to us. This article proposes a foray into one of the villages of Sibiu County – Gura Râului – to discover what the bells communicate here to the villagers. Starting from the bells heard in the village – the bells of the animals, the bells of miller, the bells of children performing a tradition on the occasion of the New Year, the bell of the Holy Altar, the clock in the tower of the big church –, we will focus on the communication of the bells of the two churches of the village: when they ring, who rings the bells, the significance of the manner or the moment of the day in which they ring, how they ring at someone's death or when they call the villagers to prayer, or in bad weather, or when there is a fire, if the behavior of people changes in any way during or after the bells rang.

Keywords: bells, communication through sound, Gura Râului, Transylvania, Mărginimea Sibiului, intangible cultural heritage

Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango.

În ultimul timp, specialiștii în domeniul patrimoniului cultural imaterial vorbesc tot mai mult despre „importanța simțurilor în transmiterea elementelor de cultură tradițională, subliniind rolul sunetelor și al muzicii”¹, dar și despre necesitatea salvagărdării sunetelor din satul tradițional, despre „importanța creării unei baze de date de sunete (specifice zonei rurale), care să poată fi folosite pentru recunoașterea de către copii a unor activități care țin de cultura tradițională (mulsul vacii, sunetul

* Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Socio-Umane, Departamentul de Istorie, Patrimoniu și Teologie Protestantă, Bd. Victoriei 5-7, 550024, Sibiu, România (maria.span@ulbsibiu.ro).

¹ Afirmă muzeograful Sașa Stoianovici, de la Muzeul Țăranului Român din București, în intervenția sa din cadrul Conferinței Internaționale de Etnodidactică „Cum transmitem tradiția astăzi – patrimoniul cultural imaterial în educație”, 13-14 mai 2021, organizată de Academia Română – Filiala Iași, conform Otilia Bălinișteanu, „Cultura tradițională, resursă educațională insuficient exploatată”, *Ziarul lumina*, 21 mai, 2021. <https://ziarullumina.ro/educatie-si-cultura/cultura/cultura-traditionala-resursa-educationala-insuficient-exploatata-162794.html?fbclid=IwAR2XK7hBkFkF58FA0TE-ESzsH6XS0YThWmEL0bvmftUhQcvUbU0IMZpdTm8>.

tălângilor, cositul ierbii etc.)”². La fel de însemnat este și contextul în care toate aceste sunete au loc și semnificația lor.

În zilele noastre, nenumărate elemente de patrimoniu imaterial sunt perturbate în desfășurarea lor firească, de aceea considerăm că este absolut necesar să salvăm ce se mai poate prin a consemna anumite lucruri care țin de identitatea noastră.

În comuna Gura Râului, un sat din zona Mărginimii Sibiului, în care încă se păstrează multe tradiții, există o multitudine de sunete de clopot și clopoței care comunică ceva anume oamenilor de acolo.

Clopotul este un „obiect metalic în formă de pară, deschis în partea de jos și prevăzut în interior cu o limbă mobilă, care, lovindu-se de pereții obiectului, produce sunete caracteristice”³.

Sunete de clopoței din sat...

Clopotele de la boi

Clopote morărești

² Bălinișteanu, „Cultura tradițională”.

³ Conform <https://dexonline.ro/definitie/clopot>.

În trecut, „în toată curtea era o pereche de boi. Da’ fiecare clopot, de la unu’ la altu’, se deosebea. O mică diferență. Și când auzeau oamenii trecând boii pe stradă, zăceau: *Ăștia-s boii lui cutare*. După clopot. Ți dai seama? Ce chestie foarte curioasă...” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945).

Clopotul care se punea la boi era prins de o curea lată, cam de 5 cm, care avea aplicați ca niște nasturi galbeni, fixați pe curea cam la 10 cm unul de altul: „aveam, mai demult, vai de min’ ce clopote faine. Le zicea *clopote morărești*. Și erau pusă pe o cura lată și cu bumbi galbini pe ea și punea la **boi**, așa, pestă coarne, așa, cruciș, pestă obraz. Ca când pui aicea pe umăr în spate și baiera în față, cruciș, nu după cap. Era fain când să auzau boii pe uliță cu clopotu’ morăresc. Ș-apăi s-o mai folosit clopotele morărești când erau morile și **morarul**, care avea moară, avea cai și venea cu caii cu caru’ după saci, prin sat” (Maria Conțiu, Gura Râului, n. 1936).

Clopotul morăresc

Denumirea clopotului boilor, acela de *clopotul morăresc*, venea de la faptul că acest tip de clopot era întrebuințat de morarul satului: „nu să ducea lumea la moară cu sacu’, făr’ care să ducea cu mai mulți saci. Da’, așa, că-mi trebuie două feldări de grâu sau trei feldări de cucuruz măcinat... Auzai numa clopotu’ morarului pe uliță, că l-avea pus în capu’ ruzii. Caru’ cu doi cai, cu rudă. Și în capu’ ruzii, era clopotu’. Ș-apă-l auzai și aveai poate sacu’ pregătit, ori ziceai să ștea oțără să bagi în sac. O trecut toate ălea. Erau faine modele elea” (Maria Conțiu, Gura Râului, n. 1936).

Sunetul ciurdei – clopotele de la vaci și bivoli

Clopot de vite (în special de bivoli)

„Când merge ciurda, la vaca cea mai rea, cea mai neastâmpărată, îi pune un clopot mare, ca să fie tot după ea și o țâne la grijă, când era ciurda. Acum nu mai sunt ciurzi, s-au terminat și ălea. Că merg grupuri mici, s-au adunat, merg între Sâghie, de la începutu' verii până toamna. S-au schimbat lucrurile.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

Vacile „apăi, ia, aveau, da' nu de ălea morărești. Că de-aceea le zice morărești, că le-aveau morarii, în capu' ruzii. Apăi, mai erau un fel de clopote, altu' fel ca de ăștia, erau ca clopotele din fier..., forma aceea făcută, ca și clopotele de la biserică, da' bineînțeles că mici. Da', tiparu' ăla-l avea. C-apă mai erau niște clopote care le puneai aci la vaci. Și ălea le zicea *de cioaie*⁴. ălea nu aveau dunga aceea învârătă. Era numa' așa, prinse cum se prinde de lată de cura și să găta ca trestăru'⁵. Da' ăștia aveau dunga oțără stoarsă, morăreștilea” (Maria Conțiu, Gura Râului, n. 1936).

Clopotele de vite pot fi și din tablă, puțin **dreptunghiulare**. „Bivolii au niște clopote mai mari, care au un sunet mai grav, vacile au niște clopote mai subțiri, mai fine, au un sunet mai înalt, mai subțire.” (Mioara Cătoi, Gura Râului, n. 1971)

Funcția utilitară a clopotelor era importantă, dar și cea de comunicare, în cazul animalelor care purtau clopot, căci ele erau foarte ușor reperate de stăpânul lor după modul în care suna acest clopot: „mergeam eu, copil fiind, mergeam după vite, pe coastă. Și, după clopotul vacilor, știam unde-s vitele. Că fiecare vacă avea clopot. Da' fiecare-și cunoștea sunetul la clopotul lui. Io și-acuma am clopotul de la vacă. Clopotul de la vacă, când mergeam, l-auzam. [Știam că] Îi vaca noastră acolo. Că nu să vedea prin tufe. Mergeam și mergeam până la ea după clopot. Și n-aveai treabă. Și toți copiii își cunoșteau clopotu' vacii lui. Și-acolo-n pădure, când mergeai pe ziuă, după ele, te duceai, auzeai clopotele. Știai cam pe unde ajung ele după-masa și pe-acolo meream o grămadă de copii. Auzam vaca mea acolo, ăla își auza vaca lui dincolo și uite-așa mergea fiecare și le-aduna. Și-apăi în gura Budului ne adunam toți copiii și, până se-nsera, noi ne jucam și vitele mâncau pe acolo prin poiană. Fiecare copil își cunoștea clopotul vacii lui” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945). Maria Conțiu din Gura Râului, spunea „la noi, mereau pe-acolo prin coastă, prin tufe. Te duceai după ele și dacă aveau un clopoțal cât de mic. Treceai pe lângă ea dacă n-avea. Nu știai dacă ai trecut pe lângă ea. Da', dacă tinghi-linghi oțără suna, te opreai și o găsai.”

Pentru generațiile de copii din secolul XXI, e ceva greu de imaginat „să te duci tu, copil, să-ți cunoști vaca după clopot. N-o vedeai prin tufe, da' îi auzai clopotu' și te duceai direct la vaca ta.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945).

Dacă animalele veneau cu ciurda, tot clopotul era semnalul că au ajuns acasă, la ușa curții. Astfel, stăpânul mergea și-i deschidea.

⁴ *Cioaie* = acioaie = „(Pop.) Nume dat unor metale sau aliaje; obiect făcut dintr-un astfel de metal sau aliaj.” conform <https://dexonline.ro/definitie/acioaie>.

⁵ *Trestăr* = pâlnic.

Clopotul de la oiClopot numit *bandă*

Clopote au și oile: „la oi, puneă, iară, tot de ăla de cioaie [acest lucru, când era o turmă de sub 100 de oi] și, dacă nu, clopot de hier mare, ca oala de-o litră și jumătate. Îi zicea **bandă**. Era ceva frumos la un ciopor de oi să aibă un clopot de ăla cu putere, bandă. Îl puneă la oi care erau tinere și nefătate, că avea putere să ducă. Că era ăla prins pe cura” (Maria Conțiu, Gura Râului, n. 1936). De ce era așa de mare? Tot Maria Conțiu explică: „păi ca să sune tare. Că oaia care are clopotu’ trebuie să fie o oaie, cum să vă spui io, ca să meargă după stăpân și isteată, că după ea mere cioporu’. Ea conduce ca la stup, ca, la alghine, matca. Că, după ea, mere oile ălealalte, ciporu’. Oile multe 100, 300, 500. Aceea-i o oaie harnică, care merente, care are banda, care are clopotu’ iel mare. Și-apăi ăștia să trag după ea. [...] E o oaie-șef care merge în capu’ turmei și care le conduce. Are clopoțel, ca să o audă ciobanu’ și să știe pe unde umblă, pe unde duce turma.” Micii care sunt mai răsfățați au și ei *un clopoțel rotund, o bumburează*.

Clopotele de la cai

Clopote de cai, de cioaie

„Caii aveau clopote din bronz [tot de cioaie]. La **cai**, se puneau clopote tot pentru păscut. Că și caii să duceau la iarbă. Și când îl duceau la iarbă, după clopot își cunoștea calu’. Cum își cunoșteau copiii vaca, așa își cunoșteau oamenii caii, după clopot.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945) Pe timp de iarnă, când se mergea cu săniile prin sat, caii aveau clopote sau bumbureze, pentru a semnala venirea lor. În plus, „sună ritmic, în trapul cailor” (Mioara Cătoiu, Gura Râului, n. 1971).

De unde se cumpărau clopotele de animale?

„Erau în târguri. Erau în târguri din ăștia care făceau, le confecționau ei. La noi, **n-o fost niciodată un specialist, în Gura Râului, să facă clopote**, dar erau în altă parte. [...] Mergeau câteodată, pe uliță, cu căruța cu clopote. Și striga: *Clopote, clopote de vânzare, clopote de vânzare!*. Și-apăi mai ieșea: 1 leu, 2 lei. Că nu erau prețurile de acum. Nu erau bani, cum s-ar spune.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

La mersul cu Plugușorul

La Gura Râului, la mersul cu Plugușorul de Anul Nou, copiii – băieți –, în grupuri de câte 3-4, „cu clopote, clopoțele și zurgălăi cu sunete de toate nuanțele, încă de cu seară, bat pe la poarta gospodarilor satului, recitând tradiționalul

Plugușor, primind de la gazde bani, mere și nuci”⁶. Clopotele lor, însă, erau mai ușoare, mai mici. În schimb, la colindat, nu se mergea cu clopot. În acest context, este și mai evidentă funcția apotropaică a clopotului, menit ca, prin clinchetul său, să alunge duhurile rele și orice energie negativă de la cei cărora copiii le urează un An Nou cât mai bun.

Bumburezele junilor

Podoabele de la picioarele junilor – *bumbureze*, mărgele și ciucuri

Fiecare june, din Ceata Junilor din Gura Râului, „trebuia să-și procure singur peană și podoabe pentru picioare, respectiv mărgelile și bumburezele (zurgălăii)”⁷. Zurgălăii erau cumpărați, în ultima vreme, de la cei care vindeau cădelnițe. Interesant este că, în prima zi a apariției junilor, ei merg la biserică „necusuți”, adică fără bumbureze, ca să nu deranjeze slujba: „în prima zi de Crăciun, dimineța, junii, îmbrăcați în costum național, cu pălăriile cu pene, dar fără podoabele de la picioare, mergeau încolonați la biserică și se așezau în ordine în fața altarului, participând la toată slujba. Apoi, după ieșirea din biserică, îmbrăcau pantalonii (nădragii) tradiționali cu podoabe și toți se întâlneau la gazdă, începând petrecerile de Crăciun”⁸. Care era rolul *bumburezelor*? „Ei când săreau, alea făceau o gălăgie mare. Și cred că ăsta era și simbolul lor. Că după cum cânta vioara – că era numa’ vioara, dipla; la noi îi zicea dipla –, după cum mergea melodia diplei, așa făceau ei mișcarea din picioare. Și mișcarea din picioare dădea ritmul ăla, bumburezele alea, după cum era melodia, că erau mai multe feluri de jocuri pe care ei le făceau, junii. S-auzeau și când mergeau prin sat. Mergeau prin sat strigând, aveau strigături din ăștia și țam, țam, țam, țam și bumburezele băteau ca la armată și aveau cadență... lucruri care au apus pentru totdeauna.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

⁶ Dumitru Ioan Arsenie, *Gura Râului. Sat din Mărginime* (Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2000), 306.

⁷ Arsenie, *Gura Râului*, 302.

⁸ Arsenie, *Gura Râului*, 303.

Și călușarii aveau bumbureze, dar mai puține. Costumația și podoabele lor seamănă cu cele ale junilor, doar că sunt mai simple, nu atât de bogate. Dacă junii pot fi văzuți în sat, de la Crăciun până la Anul Nou, călușarii joacă la Rusalii. Ion Ghinoiu afirmă, în cartea sa *Calendarul țaranului român. Zile și mituri*: „cu glasul clopoțelilor [...] călușarii la Rusalii alungă și purifică spațiul”⁹.

La școală

Clopotul școlii (până la început de secol XXI)

Până în anii '90, clopoțelul îi anunța pe copiii din sat momentul începerii și al finalizării orelor. „Nu era sonerie ș-apăi ieșea profesoara sau învățătoarea care era de servicii, în săptămâna aceea, că vedeți că și-acuma fac așa, da' acumă sună cu soneria. Ieșea acolo pe trepte și-apă suna clopoțălu, adunarea” (Maria Conțiu, Gura Râului, n. 1936).

Conservarea/salvgardarea sunetelor de clopot din sat

La Gura Râului, clopotele se păstrează în curte, se moștenesc: „Eu și acum mai am clopote și de la boi; și ei aveau tot clopote de cioaie, tot din bronz; am și acum clopot. Și **le-am spus și la copii**: mă, aveți grijă să nu-l pierdeți niciodată. Asta să-l țineți, să vedeți ce sunet are. Are și ăla din curea, cum era pus la boi. Vedeți să nu-l pierdeți. Întotdeauna să-l păstrați aci. [...] **Și acum, pe noapte, știu pe unde-i**. Prin sușop, agățat. L-am pus la loc de cinste, să știi!” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945).

⁹ Ion Ghinoiu, *Calendarul țaranului român. Zile și mituri* (București: Univers Enciclopedic Gold, 2019), 123.

CLOPOTELE DE LA BISERICĂ

Clopotele în Biserica Ortodoxă

Părintele Profesor dr. Daniel Benga, își începe cartea sa *Istoria și semnificația clopotului și a toacei în Biserica Ortodoxă* astfel: „Clopotele se numără printre cele mai vechi instrumente muzicale ale umanității, bucurându-se de o istorie de peste 5.000 de ani. Utilizarea clopotelor nu s-a mărginit numai la rolul jucat în cadrul ceremoniilor religioase, ci acestea au constituit și instrumente de informare și alarmare a populației în caz de pericol, au jucat un evident rol cultural, politic, dar și social de-a lungul veacurilor”¹⁰. Prin urmare, ele nu au apărut odată cu creștinismul, ci au fost doar adoptate nevoilor sale. Deși au apărut în Asia, aproape în toate culturile regăsim clopotele. Confucius, ministru al justiției în China, în jurul anului 500 î. Hr., a fost unul dintre primii învățați care ne-au transmis informații despre clopote. El a fost „însărcinat să găsească tonalitatea cea mai potrivită a clopotelor, pentru ca în întreaga țară să domnească armonia comuniunii între oameni, dar și între aceștia și cosmos. Sunetul clopotului era considerat voce divină, iar armonia sunetelor clopotelor era postulată ca principiu întemeietor al lumii. Confucius era convins că muzica clopotului curăță sufletul și instaurează pacea”¹¹. Astfel, clopotul era considerat ca fiind un instrument al comuniunii și al armoniei, un instrument *cu glas*. „Glasul lui, diferit pentru mesajul care-l transmite, este ascultat și înțeles de întreaga suflare a satului.”¹²

În primele veacuri creștine, când Biserica era persecutată, creștinii nu foloseau clopotele, ei neputând să se manifeste public. Un motiv în plus pentru respingerea lor a fost faptul că clopotele erau folosite mult în templele păgâne, în ceremoniile idolatre. Clopotele au fost adoptate de creștini abia în secolul IV (odată cu libertatea religioasă dată prin Edictul de la Milano din 313), pentru a **chema poporul la rugăciune**, dar și în practica liturgică, fiind considerat ca „un simbol al vestirii Evangheliei de către Apostoli”¹³.

În Biserica Ortodoxă Română, cele mai vechi clopote datează din secolul al XIV-lea. „Primele clopote s-au turnat în Transilvania, evident prin influența apuseană asupra acestui ținut, deoarece viața industrială era aici înmprospătată printr-un flux continuu de meșteșugari apuseni.”¹⁴

Cunoscutul monah Nicolae Steinhardt (1912-1989), de origine evreiască, s-a convertit la ortodoxie în lagărele comuniste și mărturisea, în autobiografia sa, cum

¹⁰ Preot Profesor dr. Daniel Benga, *Istoria și semnificația clopotului și a toacei în Biserica Ortodoxă* (București: Editura Cuvântul vieții a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2016), 5.

¹¹ Cf. Kurt Kramer, *Die Glocke. Eine Kulturgeschichte* (Kevelaer: Verlagsgemeinschaft Topos Plus, 2012), 6, în Benga, *Istoria și semnificația*, 6-7.

¹² Ghinoiu, *Calendarul*, 123.

¹³ Benga, *Istoria și semnificația*, 15.

¹⁴ Benga, *Istoria și semnificația*, 27-28.

că clopotele l-au chemat la ortodoxie: „din copilărie m-au atras clopotele...”¹⁵.

La Gura Râului, există două biserici – Biserica mică cu hramul *Sfânta Parascheva* (din 1202) și Biserica mare cu hramul *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril* (din 1887). Biserica mică are două clopote, iar cea mare trei. Mioara Cătoiu, din Gura Râului, afirmă: „clopotele de la Gura Râului au o sonoritate plăcută. Dacă-i atmosfera limpede și clară, sunetul lor se aude hă, hă, de la Cristian aproape, de pe hotar. De departe se aud clopotele, depinde și cum bate vântu”.

Oamenii din sat știu de ce se trag clopotele, după modul baterii lor. Menirea clopotelor este sintetizată în dictonul latin: „*Laudo deum verum, plebem vaco, congrego clerum, defunctos plango, fulmina fugo, festa decoro* (Îl laud pe adevăratul Dumnezeu, chem poporul, adun clerul, îi plâng pe morți, alung trăsnetele și înfrumusețez sărbătorile)”¹⁶.

La Gura Râului, „clopotele se trag înainte de slujbe, pentru mort, când moare un copil (știi că se bate numai clopoțelu’ mic), când vine episcopu’, de regulă duminica dimineața sau într-o zi de sărbătoare peste săptămână. Episcopu’ îi așteptat în capu’ satului de către primar și oficialități și când se apropie trăsura/mașina – cu ce-l aduc din capu’ satului – atunci încep clopotele iarăși, responsabilii de acolo din turn văd și încep să bată toate clopotele. Și mai bat clopotele la dezastre (când e foc mare pe undeva, atunci bate clopotu’ mic în dungă – limba lovește numai în același loc, în dungă, e un sunet special care anunță un dezastru – sau când plouă foarte tare, când e grindină, de regulă clopotaru’ își face loc cum poate și urcă la clopote)” (Mioara Cătoiu, Gura Râului, n. 1971).

Biserica mică și biserica mare din Gura Râului

¹⁵ Nicolae Steinhardt, *Ispita lecturii* (Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2000) în Nicolae Steinhardt, *Autobiografie*. <https://www.fericiticeiprignoniti.net/nicolae-steinhardt/2380-autobiografie>.

¹⁶ Benga, *Istoria și semnificația*, 46.

Clopotele de la biserica mare din Gura Râului

Clopotele mic, mijlociu și mare
(și inscripția de pe el, Wilhelm Gottschling din Sibiu 1887)

„Pentru construirea clopotelor, comitetul parohial încheie un contract cu clopotarul Wilherm Gottschiling, din Sibiu. Inițial, comitetul bisericesc a mers pe ideea să se folosească cele două clopote mici rămase de la biserica veche și să se toarne numai un clopot mare. Se renunță la cele două, care sunt topite, făcându-se unul, iar apoi s-a mai turnat un clopot mijlociu”¹⁷.

Dumitru Ioan Arsenie adaugă în monografia comunei: „În ziua de 8 octombrie 1887, sunt sfințite cele două clopote, unul în greutate de 185 kg [...] și cel de-al doilea în greutate de 482. [...] Al treilea clopot în greutate de 85 kg provenea din cele două vechi topite. Montarea clopotelor s-a făcut de către maestrul Gottschiling, din Sibiu.”¹⁸

¹⁷ Arsenie, *Gura Râului*, 82.

¹⁸ Arsenie, *Gura Râului*, 82.

„De-a lungul veacurilor, cel mai mare dușman al clopotelor a fost războiul. [...] Ele erau topite și folosite la producerea armelor, a ghiulelelor de tun și a gloanțelor.”¹⁹ Acest lucru a fost valabil, se pare, și în cazul comunei Gura Râului. Deși nu am găsit consemnat nimic în acest sens, din cercetările făcute pe teren, am constatat că inscripția de pe clopotul mic al bisericii mari din sat este: *În locul celui dus în războiu 1915-1927*. Acest lucru indică faptul că unul dintre cele trei clopote a fost luat, în Primul Război Mondial, de către reprezentanți ai Imperiului Austro-Ungar, ca să fie dus la topitoriile împărătești. Sunt oameni din localitate care își amintesc că umbla vorba prin sat cum că clopotele de la biserică mare ar fi fost îngropate în curtea școlii spre a nu fi luate, dar acest lucru pare greu de crezut, clopotele fiind foarte mari și grele, la montare, ele fiind urcate, conform istoriei orale, cu ajutorul unui mecanism de scripeți acționat de șase boi, clopotele ajungând în turn prin ferestrele mari de acolo. În schimb, clopotul mic ar fi putut fi coborât pe scările din turnul bisericii.

„Nu știu ce auzam odată io. Că nu știu când le-o făcut, n-am fost pe vremea ceea. Da’, când o suit clopotele, nu știu cum o făcut că un scripet – cum o fi fost de cuminți oamenii de mai demult –, un scripet și o pus șapte boi la jug, de o suit clopotele acolo sus. Că-s grele. Sau cu șasă boi. Am auzit și io vorba pintră oameni.” (Maria Coțiu, Gura Râului, n. 1936) „Le-o ridicat cu 6 **boi**. Tatu ne spunea. Ți dai seama, cum a hi fost? O cumpănit acolo și boii o hi tras pe uliță și clopotele s-o ridicatu. Eu știu de la tatu vorba ast’, că le-o ridicat cu boi.” (Marina Ihora, Gura Râului, 1939-2020)

Ioan Părean, în cartea sa *Legende din Mărginimea Sibiului*, în *Legenda clopotelor din Poiana Sibiului*²⁰, descrie fenomenul luării clopotelor, în Primul Război Mondial, într-un sat din aceeași zonă a Mărginimii. „Legenda ne spune că aceste clopote nu au ajuns niciodată în cuptoarele topitoriilor. Trenul care le ducea a deraiat undeva prin pusta ungară, iar niște oameni de-ai locului le-ar fi îngropat într-o vie din apropiere. Se spune că acei oameni au pierit în război și nimeni nu mai știe locul în care se află ascunse acele clopote. [...] După război, după Unirea cea mare, oamenii satului au pus mână de la mână și au adunat banii necesari pentru cumpărarea altor clopote”²¹.

„Dintre acestea, o parte s-au întors după încheierea războiului în turnurile de unde au fost luate. Sunetul lor a vestit din nou pentru oameni pacea, libertatea și demnitatea umană. Dacă pe timp de război clopotele sunt topite și se fac tunuri și arme, în vreme de pace se tocesc tunurile pentru a se turna din ele clopote. [...] După al Doilea Război Mondial, s-au turnat clopote cu inscripția: *Cine se atinge de mine pierde războiul, acesta este un lucru probat de două ori*.”²²

¹⁹ Benga, *Istoria și semnificația*, 31.

²⁰ Ioan Părean, *Legende din Mărginimea Sibiului* (Sibiu: Salgo, 2008), 82-87.

²¹ Părean, *Legende*, 86-87.

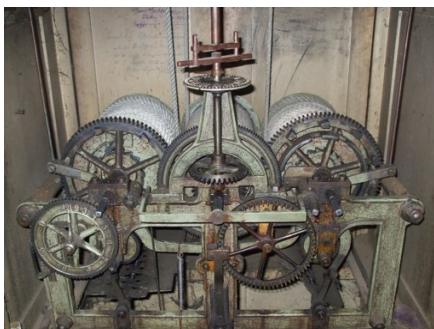
²² Benga, *Istoria și semnificația*, 34.

Ceasul din turnul bisericii mari

„Orologiul din turn a fost comandat și construit de Emil Schauer, din Viena, cadranul a fost făcut de lăcătușul Carl Better, din Sibiu, iar cifrele cadranului au fost zugrăvite de auritorul Schussnik, tot din Sibiu. [...] La 11 septembrie 1887, se instalează în turn cadranele ceasului [...], iar în 5 decembrie același an, maestrul Samuil Zaiz, din Gorhovu, termină așezarea orologiului în turn.”²³

În mecanismul ceasului, există un ciocan care bate ora fixă în clopotul mare, dar și un ciocan care bate sferturile în clopotul mijlociu (o dată la și un sfert, de două ori la și jumătate, de trei ori la și 45, de patru ori la fix, după care ora fixă este indicată de clopotul mare).

Viața satului se ghidează după ceasul din turnul bisericii mari. De aceea, „dimineața e un băiat care-l trage la manivelă. Are arc acolo, îl trage și dimineața, la șase jumate îl trage, îl reglează, îl unge – pune ulei acolo la roțițele ălea” (Ion Lolo, Gura Râului, n. 1956).

Mecanismul ceasului, ciocanul care bate ora fixă în clopotul mare, ciocanul care bate sferturile în clopotul mijlociu

²³ Arsenic, *Gura Râului*, 82.

Toaca

Toaca din metal de la biserica mare și ciocănele pentru toacă

„Chemările toacei sunt glasurile îngerilor.”²⁴ Originile toacei se regăsesc în Levant și Egipt. „Toaca s-a răspândit cea dintâi în Orientul creștin. După ce tragerea clopotelor a fost interzisă în teritoriile cucerite de musulmani, toaca a cunoscut o mare întrebuințare și răspândire în Bisericile Orientale, precum și în Muntele Athos”²⁵ (cu toate că, în timpul otomanilor, acesta era singurul loc din imperiu unde se puteau bate clopotele). Toaca și ciocănele ei se pare că își au originea în „folosirea ciocănelelor de lemn cu care se bătea în ușile chiliilor pentru a-i deștepta pe monahi sau pentru a-i chema la rugăciunea de obște”²⁶.

Amândouă bisericile din Gura Râului au toacă. Aici, „toaca-i o bucată de metal (de fier), așa o limbă lungă și puțin încovoiată, prinsă cu sârmă, tot acolo la clopote, și, undeva pe geam, sunt ciocănelele (cu capătul de metal și coada de lemn)”. (Mioara Cătoiu, Gura Râului, n. 1971)

Conform tipicului bisericesc, „în zilele de duminică, precum și la praznicele împărătești și la sfinții cu polieleu, la începutul Laudelor Mari (Vecernia și Utrenia) și la începutul Sfintei Liturghii, [...] se bate toaca mare și se trag clopotele în trei stări alternativ, în ordinea toacă-clopote”²⁷.

Mioara Cătoiu, din Gura Râului, afirmă că „înainte de sărbătorile mari, de Paști, spre exemplu, se bate toaca în clopotul mare, nu se mai bate în bucata asta de metal și-i un alt sunet.

Și se bat **soroacele** – bunica mi-o spus, eu de la Ana [bunica Ana] știu. Totdeauna, în Sâmbăta Mare, în sâmbăta dinaintea Paștilor, pe la șapte sara – că trăgea la biserică mai târziu, aveau grijă clopotarii să lase femeile să-și facă treaba –

²⁴ Benga, *Istoria și semnificația*, 40.

²⁵ Benga, *Istoria și semnificația*, 17.

²⁶ Benga, *Istoria și semnificația*, 20.

²⁷ Cf. Tipic bisericesc (Alba Iulia: Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe de Alba Iulia, 1999), 267-268, în Benga, *Istoria și semnificația*, 55-56.

, începeau să toace la biserică, în clopotul mare. Și unde ne găseam noi prin curte – parcă-l văd pe moșu’, pe Ana, încremeneau, așa, pentru câteva minute și ascultau cum trage la biserică – erau *soroacele*. Adică bătea toaca în clopotu’ mare puțin, trăgea un pic clopoțelu’ (clopotu’ mic) – de șapte ori –, iară toaca, iară clopoțelu’ și astea erau *soroacele*. Probabil rânduiala de a bate clopotele și toaca în ajunul Paștilor. Și-și făcea Ana niște **cruci** mari prin curte... și ascultam așa preț de câteva minute, că dura mai mult decât în mod obișnuit. Un pic toaca, iară clopotu’, de șapte ori...”

În zilele de sărbătoare, atmosfera cu totul specială este completată de sunetul clopotelor. „În Sâmbăta Mare, aveam impresia că pământu-i altfel, ceru-i altfel, atmosfera-i altfel și sunetele astea care veneau din turn – acum noi stând și foarte aproape, sigur că auzeam foarte tare – dar parcă era o ploaie, o revărsare de armonii divine. Simțeam sunetele astea cum intrau parcă în fiecare colțișor din mine, așa. Îi cu totul și cu totul altfel decât la o altă sărbătoare. Așa simțeam eu în sâmbăta dinaintea Paștilor”. (Mioara Cătoi, Gura Râului, n. 1971)

Clopotele de la biserica mică din Gura Râului

Clopotul mare și clopotul mic de la biserica mică

La biserica mică, cu hramul *Sfânta Parascheva* – biserică în care au slujit greco-catolicii între anii 1721-1948 –, „sunt numai două clopote, mai mici decât la biserica mare. Clopotele de la biserica mică au un sunet mai înalt decât cele de la biserica mare” (Mioara Cătoi, Gura Râului, n. 1971). Clopotul mic este din 1897, iar cel mare este donat de Pr Dionisie Aron în 1891. Ambele au fost realizate la Sibiu.

Electrificarea clopotelor

La începutul anilor '90, s-a încerca să se facă un sistem de automatizare a clopotelor, dar nu s-a reușit. Clopotele din Gura Râului au fost electrificate în 2018. „Noi am avut niște clopote extraordinare, extraordinare și, de când s-or electrificat, clopotele noastre, din Gura Râului, sunt departe de realitate. Am vrut, prin '92-'93,

am vrut să **electricăm** clopotele. Le-am înregistrat pe bandă de casetofon și am acum, Maria, am clopotele ălea înregistrate pe o bandă de asta de casetofon, de 28 de ani. Da' să vezi ce frumos sună. Aveam niște clopote așa de frumoase... nu mai sunt cum o fost.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

„Chiar am zâs acuma când am mai auzât acuma când o tras clopotelea: nu mai sunt ca mai demult. S-o-ntâmplat ceva cu unu, că-s trâi clopote. Nu îi unu sânгур. Și s-o-ntâmplat ceva cu vunu... nu știu ce s-o-ntâmplat, da' s-o-ntâmplat ceva, că sună a doagă, sună a spart. Celealalte două, bine, și unu **nu vorbește bine**. Nu sună cum suna când eram eu tinără, ca să vă spui.” (Maria Conțiu, Gura Râului, n. 1936)

Clopotarul Ion Loloi, din Gura Râului, afirmă: „schimbarea cea mai pozitivă îi că nu mai cauți om la tras. Când mergeai la tras, trebuiau doi oameni, trei, la fiecare clopot câte o persoană. Nu poți trage trei clopote odată la biserica mare. Hai, că la aia mică le trage amândouă unu'. Și-acolo era problema de personal. Te rugai de unu', de altu', găsai cum găsai... acuma nu-i problemă. Acuma, la curent, îi curent, le dai drumu' și altfel... Fiecare clopot cu butonu' lui, cu instalația lui”.

Pentru slujbe

La Gura Râului, clopotele sunt, în primul rând, percepute ca un vestitor al intrării în biserică, al slujbei.

Pentru **Vecernie**, vara, când e în toiul lucrului, „se trage cam la 7 seara [iar iarna, între 16:30 și 17], pentru că oamenii merg pe câmp și să aibă timp să ajungă acasă până trage la biserică. În rest, duminica și la sărbătorile de peste săptămână, vecernia e la ora două.” (Mioara Cătoiu, Gura Râului, n. 1971)

„La **Vecernie și la Liturghie**, se bate. Și toaca se bate, dar se trag de trei ori. Câte o sută de trăsuri, și pe urmă la o sută, când numără ăla – d-apăi nu mai număra, că din instinct știa cam când sunt 100 de trăsuri – și-apăi stă cam așa vreo 10-20 de secunde. Face o pauză. Și pe urmă a doua oară și a treia oară. Asta este trasul clopotelor. Și tot de trei ori. Poate e tot simbolul în numele Sfintei Treimi, mă gândesc. În numele Sfintei Treimi sunt aceste pauze între trăsura și trăsura și trăsura. Deci într-o preamărire a lui Dumnezeu în Treime.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

Părintele Peană adaugă că Duminica și-n sărbători, „la ora 9, să trag toate clopotele, cu toaca. După aceea, să trage de 2 ori clopoțelu', clopotul de mijloc, la cele 2 cădiri. Duminica, la Utrenie, prima dată la *binecuvântările Învierii* și, după aceea, la *Cuvine-se cu adevărat*, la Cântarea 9, să trage clopoțelu'. Crâsnicul știe. Acuma nu mai îi problemă, ca mai demult, când trebuia să urce sus în turn. Acum totul e automatizat. Apasă pe un butonaș și se trage clopoțelu' când îi momentu'. Dar cam așa, la 9, trag clopotele cu toaca, la nouă și un sfret și douăzeci, clopoțelu', pentru că e Utrenia la binecuvântările Învierii și la Cântarea 9, *Ceea ce ești mai cinstită decât heruvimii*. Și, pe urmă, să trăjeau iar toate clopotele cu toaca, la intrarea în Liturghie. Asta-i cam în jurul orei 10. Zece fără cinci, zece și cinci, cam asta-i, în jurul orei 10. Și, pe urmă, să mai trăjea clopoțelu' iarăși la *Cuvine-se cu adevărat*, la Axion. Aia era de ieșire, zice: *să trage de ieșire*. Fiecare când aud

clopotul – zice *să traje de ieșire* – știe că nu mai e decât puțin și să termine slujba. Asta este rânduiala clopotelor la Gura Râului.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

La vreme tare

Într-o rugăciune de la binecuvântarea turnării clopotelor, se cere ca „glasul sunetului lor să-i întărească pe credincioși în evlavie și credință, pentru a birui dușmănia satanei, să-i adune la rugăciune în Biserica Sa cea sfântă, să potolească furtunile, vânturile și grindinele spre slava lui Dumnezeu și mântuirea oamenilor”²⁸. Există, de altfel, și o rânduială de sfințire a clopotelor, ce are loc, de obicei, într-o zi de sărbătoare, și la care participă întreaga comunitate.

„Mai trăgea câte-o dată. *Trage-nt-o dungă* zicea. Așa zicea *Trage clopotu-nt-o dungă*. Dă’ numa’ într-o parte în clopot. Anunță... veste rea, supărare. Când îi un foc sau ceva, știi? .” (Maria Conțiu, Gura Râului, n. 1936)

„**Să știi că, la noi, oamenii aveau multă credință în clopotu’, când trăgea într-o dungă.** Când trăgea într-o dungă? Atuncia când era **vreme tare**, ploi cu grindină, vânturi puternice, să urca crâsnicu’ acolo și trăgea sau preotu’, care putea, și trăgea clopotu’ într-o dungă. Și, de cele mai multe ori, să liniștea, mă’. Apăi că undele acelea ale clopotelor împrăștiau norii și vremea asta tare și, cum se zice la noi, *vreme tare*. Adică cu fulgere, cu trăsnete, cu vijelii, cu ploi năprasnice, grindină, zice: *vreme tare*. Și oamenii mai obișnuiau să aprindă lumânarea de la Înviere. Și la incendiu și la furtună se trage la fel, într-o dungă. Și la incendiu, să trage clopotu’. Era și-o veste, că în momentul când satu’ auza clopotu’ într-o dungă, zice: *îi pericol mare*. Chiar dacă nu era vreme tare, era un incendiu. Și dacă era incendiu, imediat **se mișca satu’** și se duceau și aflau, să duceau cu mic cu mare la stinsul incendiului.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

Reacția oamenilor la bătaia clopotelor

Ce se întâmplă?

Auzi că traje la biserică. Este expresia cel mai des folosită atunci când oamenii din sat aud clopotele că bat.

„Când moare cineva, indiferent la ce oră bat clopotele și chiar dacă, după aceea, urmează clopotu’ pentru sărbătoare – că se-ntâmplă să fie mort, întâi bat clopotele pentru mort și, după aceea, câteva minute pauză și încep clopotele de vecernie –, au un sunet atât de jalnic de parcă știu cu ce scop sunt trase. [...] Auzi că bat clopotele. O murit cineva, că traje după mort. Aceleași clopote, același sunet, dar...” (Mioara Cătoi, Gura Râului, n. 1971)

Mioara Cătoi adaugă spunând că „gurării sunt sensibili la sunete, au ureche muzicală cei mai mulți. Ana, bunica mea, nu avea ureche muzicală, în schimb avea

²⁸ Benga, *Istoria și semnificația*, 41.

ritm. Ana o fost o jucătoare de nota 10 și avea simțul clopotelor. Erau babii care trăgeau clopotele. Un clopotar dintr-o parohie, un clopotar din cealaltă. După mort, care cum era mortu', din ce parohie, clopotarul respectiv trăgea clopotele la biserica mare. Și dacă era babu mai bătrân, le trăgea mai greu. Nu suna bine. Ana stătea și zicea: *Iară trage clopotele cutare bab. De unde știi? Auzi ce le tingăne...* Adică nu sună bine. Nu le trage bine. *Acuma-i cutare. Auzi că mere bine.*"

Își fac cruce

„Clopotele sunt auzite de urechi, dar ele răsună în inima omului, înălțându-i sufletul către Dumnezeu”²⁹. Prima reacție a omului de la Gura Râului, la auzul clopotelor, este să-și facă cruce.

Treaba se oprește

Părintele Profesor dr. Daniel Benga spune că „răspunzând chemării clopotului sau a toacei, lăsăm toate cele lumești și mergem să pregustăm ceva din taina Împărăției lui Dumnezeu ce se revelează în Biserică”³⁰. Acest lucru se întâmplă și la Gura Râului: „sâmbătă seara, înainte de trasul la biserică, de vecernie – sau înainte de o sărbătoare de peste săptămână –, oamenii se grăbeau să-și termine treburile, mai ales în câmp, să ajungă acasă, până *traje la beserecă*. Și femeile căutau să-și termine treaba: nu mai coseau, nu mai spălau, nu mai făceau din astea... da' de vite se ocupau, vitele erau o prioritate și sfinte, indiferent de sărbătoare sau de ce moment al zilei, ele sunt îngrijite după ceas. Dar treburile casnice căutau să le termine până *traje la beserecă*” (Mioara Cătoiu, Gura Râului, n. 1971).

La moartea unui om

Clopotele sunt un **semnal**, căci, în momentul în care sunt trase, imediat toată lumea se întreabă: *Cine-o murit?* „În câteva ore tot satu' știe cine-o murit. Dacă n-ar fi fost clopotele, s-ar fi îngropat foarte mulți oameni fără să se știe că au murit.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

Clopotele anunță și „plecarea unui om din lumea aceasta. Vestirea înmormântării, că și la înmormântare, în ziua înmormântării se fac aceste trăsături de clopot, se trag clopotele. Dacă-i copil, dacă-i mort până la 7 ani, se trage numa' clopoțelu', adică clopotul din mijloc, cum îi la noi, că sunt 3 clopote. Deci dacă-i un copil, și-atunci dacă se aude clopoțelu' trăgându-se, clopotul din mijloc, apăi atunci oamenii știu c-o murit un copil până la șapte ani. Acum, sunt tot mai puține cazuri, da' sunt. Și atuncea imediat se află că un copil o murit. La cei mari, să trag toate trei și sunt făcute cele trei pauze, în numele Sfintei Treimi.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

²⁹ Cf. Vasile Mitrofanovici, *Liturgia Bisericii Ortodoxe. Cursuri universitare* (Cernăuți: 1929), 235, în Benga, *Istoria și semnificația*, 46.

³⁰ Benga, *Istoria și semnificația*, 41.

Pentru cine sunt trase clopotele? „Dacă-i omu’ creștin, că vedeți, că la celelalte secte nu traje. Și după mintea mea, e în legătură cu biserica, îi ceva sfânt. Că dacă cineva să sinucide, nu traje clopotelea, că nu-i bine. Dacă-i un copil mic, traje numa clopotu’ iel mic.” (Maria Conțiu, Gura Râului, n. 1936)

Pr. Ioan Peană, Gura Râului adaugă: „**Numa’ de la biserica mare** să trăgeau și să trag și acuma deocamdată. Deci clopotele de la biserica mare să aud în tot satu’. La biserica mică, nu să trag clopotele, numa’ la cea mare, pentru toți. Indiferent de la ce biserică-i mortu’. Eu, de exemplu, să zic c-am fost la biserica mică. Dar în momentul în care mor, să trag la biserica mare, pentru tot satu’. Nu contează de la ce biserică ești. Da’ să știi că la noi o fost foarte interesantă chestia asta. Și când o fost greco-catolicii, până-n ’48, n-o contat de la ce biserică-i. Îi guran. Fiind guran, o murit, venea și îi trăgea clopotu’. Clopotu’ de la biserica mare, fără să să țină cont – nu-i de la biserica noastră... Asta o fost un lucru extraordinar de pozitiv pentru satul nostru. Nu mai știu dacă în altă parte o fost așa, da’ aici așa o fost.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

Un lucru important de precizat este că atunci când moare un preot din sat, care a slujit la ambele biserici, se trag toate clopotele și la biserica mare și la cea mică. „Când auzi la amândouă, îi ceva fioros, cum să-ți spui? Că te ia așa prin surprindere. Care nu știe: *ce de se trage la amândouă?*” (Ion Loloi, Gura Râului, n. 1956).

La moartea unui om, clopotarul e primul anunțat. „Până nu au fost electrificate clopotele, la biserica mare, la trasul clopotelor, trebuiau două persoane, cel puțin, pentru că clopotele sunt mari și grele. Cel mai puternic bărbat trage clopotul mare, numai clopotul mare, cu amândouă mâinile. Îi greu până pornește. Celelalte 2 clopote mai mici pot fi trase de o singură persoană. Da’ și cine trage clopotele trebuie să știe cum, pentru că trebuie să sune în ritm.” (Mioara Cătoiu, Gura Râului, n. 1971)

După mort, clopotul bate dimineața, între 7:30 și 8, la amiază, între 12-12:30 și seara, între 4 și 6. „Cam astea sunt orele când se bat, când se trag clopotele pentru mort. Numai la biserica mare se trag clopotele pentru mort. Și clopotarul șef are nevoie de ajutor, că nu poate singur, și sâracu’ nu întotdeauna găsește pe cineva care poate să manevreze ca lumea cele 2 clopote mici, că pe ăla mare îl trage el, da’ pe ăstea 2 mici... Toate trei clopotele se trag la mort.” (Mioara Cătoiu, Gura Râului, n. 1971). Însă, odată cu electrificarea clopotelor, lucrurile sunt mai simple.

Câte zile sunt trase clopotele pentru un mort? „Cam trăi zâle. Dacă o murit astăzi sau cum îi înainte de masă, de amiaz’, traje la amiaz’, sara, mâine de trăi ori și poimâine de dimineață și la amiaz’ cu înmormântarea. Traje să să strângă lumea la înmormântare și-apăi traje când pleacă cu mortu’ la groapă și o gătat” (Maria Conțiu, Gura Râului, n. 1936).

Cum știu oamenii dacă se bat clopotele seara pentru mort și nu pentru vecernie? „Dacă vezi că traje mai mult, că pentru vecernie traje numa o țără. Și dacă traje mai mult zici: *Sigur o murit cineva*. Apă’ nu mai traje ca o dată nici pentru morți. Zice că de 150 de ori trebe să tragă de funie. Că io țin minte când o murit tatu meu, o

fost Păta lu Rântoi de trăjea clopotele, nu cânta în biserică. Și când o murit tatu, o tras T. clopotele. Și-o ieși la el și-o zis: *Să traji clopotelea cumsăcade că badea Jurca o fost un om vrenic!*. I-o dat atenția că o văst că nu trag destul. Mi-o spus odată el. Apă acuma... ” (Marina Ihora, Gura Râului, 1939-2020)

Actualmente, după automatizarea clopotelor, clopotarul, când trage clopotele pentru un mort, face în felul următor: „dau drumu la butoane, ies afară și mă uit la ceas sus pe turn. După 10 minute, le opresc.” (Ion Loloi, crâsnic la biserica mică din Gura Râului, n. 1956)

Clopotele sunt considerate a fi „**jertfe** înălțate spre cer, spre Dumnezeu, pentru iertarea păcatelor celui pentru care se trag clopotele” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945). În plus, „Sunetul clopotului la moartea unui membru al parohiei îi îndeamnă pe cei rămași la rugăciune pentru iertarea păcatelor lui și, în același timp, le aduce aminte că toți sunt muritori.”³¹

La înmormântare

În ziua înmormântării, „se trage dimineața, cam la 7. Între 7 și 8, se trag clopotele pentru mort și la amiază, la 12. Și se trag clopotele de amiază, după aceea se face o pauză, așa, de un minut, și să trag toate, dar numa’ puțin. Deci o sută de trăsuri era în cele trei, 100-100-100. Acum, se trag așa cam 30-40, hai 50 de trăsuri, cele multe. Și aia zice *de adunare. Să trage de adunare*. Și să vestește, gata, acuma să pleacă imediat, să ajunge la mortu’ și se face slujba înmormântării” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945).

În momentul în care preotul **începea predica**, „**crâsnicu’ și cu încă unu’** – că erau 2-3 inși la clopote – [pornesc spre biserică]. Clopotul mic și cu cel mijlociu îl puteai traže tu, unu’ amândouă clopotele, o persoană, și, la clopotu’ mare, o persoană. De multe ori, să trăjea, dacă mai aveai pe unu, trăjea fiecare clopotu’ lui. Cel mai mic și mai slăbuț sau un copil trăjea clopotul mic” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945).

Când se îngroapă un om la Gura Râului – cele mai multe familii au mormintele în cimitirul mare, *din capu’ satului* –, „omu îi adus de la casa lui, neapărat prin centrul satului, ca să treacă prin fața bisericii și pe urmă îi dus la cimitir. Nu de fiecare dată. Adică nu toți morții, pentru că mai sunt și cei care sunt în partea de sus a satului și sunt înmormântați în cimitirul de sus. Atuncia, pe ei, nu-i mai aduc până în centru satului. Îi îngroapă acolo direct și nici nu mai bat clopotele. Dar cei mai mulți sunt îngropați în cimitirul mare și sunt aduși obligatoriu prin târg, prin fața bisericii, cortegiu oprește la fiecare răscruce, unde se citește Evanghelia. În fața bisericii, obligatoriu tot cortegiu se oprește, se opresc și clopotele, se citește Evanghelia și merg mai departe.” (Mioara Cătoi, Gura Râului, n. 1971).

³¹ Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Iubirea mai tare decât moartea. Înțelesul și folosul pomenirii morților* (București: Ed. *Cuvântul vieții* a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, 2012), 42, în Benga, *Istoria și semnificația*, 57-58.

Câte **opriri** sunt pe drum? „La fiecare cruce. Unde sunt cruci, unde sunt troițe pe drum, acolo să oprește și să face ori Evanghelie, ori ectenie. Io făceam Evanghelie. [...] Și făceam... cam 3-4 opriri sunt, așa. Depinde și de unde-i mortu’. Că dacă-i din capu’ satului, de sus, treci pe lângă 3-4 cruci. Oprești la fiecare. Și la intrarea în cimitir, deci după ce să dă jos din caru’ mortuar – că noi încă mai avem caru’ mortuar, ceea ce nu cred că mai este nicăieri, și tare mult l-am îngrijit. De mulți ani îi ăla aici. Eu îl știu de când eram copil, știu eu. Deci îți dai seama. Și eu am acum 76 de ani, de câți ani îi caru’ ăsta și-i frumos. Și acum ăi bine c-o găsit om care să ducă. Păi nu mai sunt cai. Acuma, în loc de cai, sunt tractoarele. Și-apă o găsit pe Gheorghe a lu’ Ștef. Și-apă am vorbit și cu el: *Mă, Gheorghe, m-am bucurat c-ai acceptat să duci caru’*. Deci, asta este.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

Mioara Cătoiu adaugă: „ce-i interesant de subliniat aici, că responsabilul cu clopotele – clopotarul –, și cu încă un ajutor trag clopotele pentru mort. [Mai nou, odată cu electrificarea clopotelor, totul s-a simplificat] Dar mai e nevoie de a treia persoană, un fel de **santină**, care poate fi și un copil, oricine, care, ce face? Care trebuie să stea la fereastră – acolo sus, la clopote, sunt 4 ferestre, în cele 4 direcții, și trebuie să se uite acolo printre lucarne, să vadă când se apropie cu mortu’ pentru că nu se vede de sus din turn, nu se vede exact în curtea fiecărui om din sat. Și atunci își ia un punct de reper. Și [...] spun acestei santinele, care poate fi și un copil: *Uite, ne spui, și atunci începem și tragem clopotele.*”

Clopotarii

Ion Loloi, crâșnic/clopotar biserica mică de la Gura Râului

La Gura Râului, este un clopotar la fiecare biserică. Pr. Ioan Peană, din Gura Râului, spune de clopotari că sunt „niște oameni modești, oameni cu bun simț, cu

credință mare și cu smerenie, așa, cutremurătoare. Numa' acumă mai poți face așa o analiză a conștiinței și a bunului simț și a smereniei. Era un om cu bun simț. [...] Foarte greu gășai, să știi, un crâșnic, pentru că trebuia să lașe câmpul, să plece la mort. Trebuia să vie dimineața să tragă, la amiază să vie să tragă, din câmp, sara să tragă, pentru că nu era numa' servicii. Era câmpu' ăsta. Că cei mai mulți nu erau angajați. Își câștigau existența din câmp și din munte, de la pădure. Și foarte greu gășai. Și care venea, stătea până murea. [...] De la trasul clopotelor pentru mort, îi dădea 5 lei de mort, așa, ceva simbolic, fără valoare. [...] Oamenii erau năcăjiți pentru că nefiind angajați, cei mai mulți, n-aveau bani. Nu era ca acumă.”

E interesant cum anunță oamenii clopotarul că trebuie să tragă clopotele la decesul unui om din sat. În trecut, „**oamenii mergeau la preot**, că nu erau telefoanele. Și-apăi preotul trimitea vorbă la clopotar. Nu erau mașini, ca acum. Doamne! Nici nu mai poți să te raportezi la trecut. Felul de-a fi atunci cu cel de acum. Acumă-s telefoanele. Imediat telefonul, pac. Fă cutare, cutare. Atunci nu era așa ceva.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945). Actualmente, cine anunță clopotarii? „Cam părintele, da. Ne mai anunță și pe noi oamenii din familie dacă sună la telefon. Vorbim și cu părintele ca să nu facă unii vo șagă, să luăm țapă... că nu merge așa să faci glume. Mă mai suna și pe mine și am văst că vrea să rădă și n-am tras. Până nu știe părintelea. Când știe părintelea, atunci pot trage.” (Ion Lolo, Gura Râului, n. 1956)

Un lucru important pe care-l subliniază clopotarul este că nu se trag clopotele *în afară de program*, căci se creează panică.

Sunetul de clopoțel în biserică

Pe Sfânta Masă, din altarul bisericilor ortodoxe, se află și un clopoțel. Acesta „îi cheamă la rugăciune adâncă pe cei deja adunați în biserică”³². Clopoțelul este folosit în anumite momente liturgice, cum ar fi: „Liturgia Darurilor mai înainte sfințite [și nu numai], pentru a atrage atenția credincioșilor, ca să îngenuncheze și să fie mai râvnitori în rugăciune. Mai este folosit și în alte împrejurări, ca de exemplu: după terminarea predicii sau citirea Cazaniei, anunțând pe credincioși să se apropie *cu frică de Dumnezeu și cu credință* de Sfântul Altar, spre a se împărtăși”³³. La Gura Râului, se folosește și pentru a marca cel mai important moment al Sfintei Liturghii, Prefacerea Darurilor.

³² Teodor Danalache, *Clopoțelul anunță Taina din Sfântul Altar*, CreștinOrtodox.ro. <https://www.crestinortodox.ro/liturgica/liturgia/clopotelul-anunta-taina-sfantul-altar-144029.html>.

³³ Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, Arhim. Prof. Ghenadie Nițoiu, Pr. Prof. Gheorghe Neda, *Liturgica teoretică – manual pentru seminariile teologice* (București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2002), 115, în Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Clopoțelul ca obiect liturgic*, Doxologia.ro.

<https://doxologia.ro/taine-ierurgii-slujele-bisericii/clopotelul-ca-obiect-liturgic>.

Clopotele participă la întreaga viață a comunității, dar și a fiecărei persoane în parte. Preot Profesor dr. Daniel Benga afirmă că: „clopotele participă la viața umană în totalitatea sa. Aceasta înseamnă că participă chiar și la veșnicia noastră, cântând atunci când părăsim lumea aceasta, în drum spre împărăția lui Dumnezeu. De la naștere până la moarte, sunetul clopotelor ne însoțește. Ele bat duios și plâng când sufletul unui creștin se desprinde din lumea aceasta”³⁴.

Prin cercetarea efectuată pentru prezentul articol, am constatat, o dată în plus, cât de firești și practici sunt oamenii din satul românesc, un loc în care toate lucrurile au un sens, un rost. „Incredibil. Oamenii aveau șapte clase. Aveau această ingeniozitate de-a face, de-a gândi, de a lucra... Ei făceau așa...nativ. **Câtă naturalețe, câtă tradiție, câtă simțire, câtă sfințenie în toate cele ce le făceau! Eu așa le găsesc toate.** [...] Și îți dădeau un sens. Și când auzai clopotele trăgând, te gândeai: *Omu' ăsta cine-o fi?* Până când să afla. Cei de lângă biserică, imediat, întindeau sfoară în țară.” (Pr. Ioan Peană, Gura Râului, n. 1945)

Sunetele specifice satului românesc și contextul în care ele se manifestă sunt prețioase elemente de patrimoniu imaterial care necesită conservare și salvagardare imediată. Odată cu trecerea timpului și cu tot mai puternicul fenomen al globalizării, multe dintre aceste elemente riscă să se piardă.

LISTĂ PERSOANE INTERVIEWATE

Pr. Ioan Peană, n. 1945, Gura Râului

Mioara Cătoi, n. 1971, Gura Râului

Maria Conțiu, n. 1936, Gura Râului

Marina Ihora, 1939-2020, Gura Râului

Ion Loloi, n. 1956, Gura Râului (crâsnic și clopotar la biserica mică din Gura Râului)

Mulțumesc pentru fotografii: Mioara Cătoi, Pr. Protopop Petru Toader, Maria Bobici.

³⁴ Benga, *Istoria și semnificația*, 57.